

Den tyske Toldsag.

II.

«Foreningen for Socialpolitik» og Toldsagen.

«Der Verein für Socialpolitik», — «Eisenacher-Foreningen», som man engang kaldte den, den «kathedersocialistiske» Forening, som man ligeledes tidligere har kaldt den, har i sine Møder i Frankfurt d. 21. og 22. April d. A. underkastet det tyske Toldlovsforslag en udførlig Drøftelse. Det stenografiske Referat af Foreningens Forhandlinger er for faa Uger siden udkommet i Trykken, Det ses af det, at Forhandlingerne vare af en langt større og langt varigere Interesse, end Dagspressens tarvelige Notitser lod formode. Vi tro derfor, at lidt udførligere Meddelelser ville være vore Læsere kjærkomne. Det stenografiske Referat*) er selvfølgelig disse Meddelelsers eneste Kilde.

«Foreningen for Socialpolitik» har ikke tidligere haft Lejlighed til at behandle Toldspørgsmaalet. Den har diskuteret forskjellige Sider af det «sociale Spørgsmaal»,

*) Verhandlungen d. sechsten Generalversamml. d. Vereins f. Socialpolitik üb. d. Zolltarifvorlagen am 21. u. 22. April 1879 in Frankfurt a. M. Auf Grund d. stenograph. Niederschrift, herausgegeben v. Ständigen Ausschuss. Leipzig, Duncker & Humblot. 1879. (147 S.).

Den tyske Toldsag.

II.

«Foreningen for Socialpolitik» og Toldsagen.

«Der Verein für Socialpolitik», — «Eisenacher-Foreningen», som man engang kaldte den, den «katheder-socialistiske» Forening, som man ligeledes tidligere har kaldt den, har i sine Møder i Frankfurt d. 21. og 22. April d. A. underkastet det tyske Toldlovsforslag en udførlig Drøftelse. Det stenografiske Referat af Foreningens Forhandlinger er for faa Uger siden udkommet i Trykken, Det ses af det, at Forhandlingerne vare af en langt større og langt varigere Interesse, end Dagspressens tarvelige Notitser lod formode. Vi tro derfor, at lidt udførligere Meddelelser ville være vore Læsere kjærkomne. Det stenografiske Referat*) er selvfølgelig disse Meddelelsers eneste Kilde.

«Foreningen for Socialpolitik» har ikke tidligere haft Lejlighed til at behandle Toldspørgsmaalet. Den har diskuteret forskjellige Sider af det «sociale Spørgsmaal»,

*) Verhandlungen d. sechsten Generalversamml. d. Vereins f. Socialpolitik üb. d. Zolltarifvorlagen am 21. u. 22. April 1879 in Frankfurt a. M. Auf Grund d. stenograph. Niederschrift, herausgegeben v. Ständigen Ausschuss. Leipzig, Duncker & Humblot. 1879. (147 S.).

og den har ofte udtalt sig om sin Opfattelse af Statens Stilling, — en Opfattelse der er den strængt «individualistiske» modsat. Af de tidligere Forhandlinger har man ikke kunnet uddrage sikre Slutninger med Hensyn til den Holdning, Medlemmerne vilde indtage ligeoverfor Toldspørgsmaalet. Det Eneste, man i saa Henseende kunde vide, er — som Prof. Nasse sagde i sine Indledningsord —, at Medlemmerne paa den ene Side ikke vilde bestride Statens Ret til ved Toldforholdsregler at tage fra den Ene og give til den Anden, naar der af den saaledes tilvejebragte Forandring af Nationalindkomstens Fordeling vilde resultere overvejende Fordele for Almenvellet, men at de dog paa den anden Side ikke under alle Omstændigheder ville forlange, at Staten ved Beskyttelsestold indskrænker Udlandets Konkurrence og regulerer den internationale Handel. I hvert enkelt Tilfælde maatte Fordele afvejes mod Mangler, og da der nu netop foreligger et Tilfælde af en højst brændende Karakter, blev det fundet hensigtsmæssigt at sammenkalde Foreningen til Møde i Frankfurt.

Der var sørget for at faa dygtige Ordførere for begge de modstaaende Lejre: Hovedtaleren for Frihandelsmændene var Handelskammersekretær Dr. Gensel, for Beskyttelsesmændene Prof. Dr. Schmoller. Men foruden de to Hovedtalere (henholdsvis «Referent» og «Correferent») havde selvfølgelig mange andre Talere af begge Partier Ordet.

Det første Indledningsforedrag («Referat») holdtes af Dr. Gensel. — Gensel begynder sit Foredrag med en Kritik af det bismarckske Program af 15. December (se forrige Hefte S. 367 fg.). Til dette Program have mange Tyskere knyttet store, ja de mest overstrømmende For-

haabninger. Det er ikke saa forunderligt: i de daarlige Tider griber man efter hvert Halmstraa som efter en Redningsplanke. «Vi Tyskere ere fra den gamle Umyndighedstid vante til at sætte alt vort Haab til Staten, — ogsaa i Sager, hvor Staten har lidet eller intet at gjøre. Og naar saa en Mand af Fyrst Bismarcks Daadkraft, en Mand hvem Tyskland skylder saa overordenligt meget, der mere end engang ved sin overlegne Indsigt i politiske Sager har gjort sine Modstanderes formentlige Visdom til Skamme, — naar en saadan Mand lover ved sin mægtige Haand at hidføre en Forbedring af Forholdene, at, som han siger, «hæve Folkevelstanden i det Hele»: saa er det naturligt, at Tusinder med Begejstring lytte til hans Ord.» Kun er det mærkeligt, at Forhaabningerne ikke saa meget knytte sig til det, Bismarck sætter i Spidsen af sit Program: i Skrivelsen af 15. Decbr. betegnede Rigskansleren den finansielle Reform som Hovedsagen, og paa den synes man ikke rigtigt at tro. Men for Beskyttelsestolden, som Bismarck kun sætter i anden Række, sværmer man, — dog saaledes at man slaar en Streg over det lille Ord «ringe», Bismarck i sin Skrivelse havde anbragt foran Beskyttelsen. — — Efter at have kriticeret Programmet, kritices selve Toldlovudkastet. At dette, saaledes som hint lovede, har stillet det finansielle Synspunkt i første Række, og Beskyttelsessynspunktet i anden Række, lader sig ikke paastaa. At det har gennemført en «ligelig» Beskyttelse, saaledes som lovet, er nu ligefrem urigtigt: paa nogle Steder er Beskyttelsen tværtimod betydningsløs, paa andre Steder er der smurt paa i saa tykke Lag, at Tolden ligefrem er prohibitiv. — Hovedresultatet af Gensels Kritik bliver: Toldlovsforslaget er aldeles utilstrækkeligt forberedt; Toldloven vil,

naar den gennemføres, gjøre et uhørt Indgreb i Betingelserne for den økonomiske Udvikling; den vil i det Hele øve en skadelig Indflydelse, ja paa enkelte Industrigrene endog en aldeles ødelæggende.

Rigtigheden af sin Opfattelse søgte Gensel at godtgjøre gennem en udførlig Argumentation. Den skulle vi imidlertid foreløbig lade hvile. Derimod ville vi nu vende os til det andet Indledningsforedrag, Prof. Schmollers «Correferat». Prof. Schmollers Foredrag var unægteligt særdeles interessant — i Formen, i Indholdet desto svagere. Vi skulle dog gjengive det saa udførligt, at Læserne selv ville kunne dømme. For Ensidighed skal man da ikke kunne beskyldes os.

Schmoller:

«Ærede Forsamling! Jeg har overtaget som Anti-Frihandels-Referent at indlede Generaldebatten om Toldlovsforslaget, — ikke fordi jeg i mine principielle Anskuelser i alle Retninger absolut skulde skille mig fra den foregaaende Taler (Gensel) eller endog fra mine Frihandelsvenner i denne Forening, — men fordi den Bekæmpning af den ny Tarif og af den hele ny Vending i den tyske Handelspolitik, der udgaar fra de extreme Frihandelsmænd og Tilhængerne af den gamle Manchesterskole, strider mod mine videnskabelige Grundsætninger, min historiske Opfattelse af Forholdene og mod mine socialpolitiske Partiprinciper. Jeg tror ikke, som hine Herrer, at enhver Statsindblanding i økonomiske Sager er skadelig, og jeg tror ikke, at den ubetinget fri Konkurrence overalt virker velsignelsesrigt; jeg tror, at overalt hvor Konkurrencens Tryk gaar ud over et vist Maal, gjør det mere Skade, end er til Velsignelse, og jeg tror, at den fri, ganske uhindrede Interessekamp ofte kun har til Følge, at den Svage bliver exploiteret og ødelagt. Og om jeg end indrømmer, at der gives mange økonomisk Svage — det være sig Individuer, Nationer eller Industrigrene — som hellere maa gaa til Grunde end opretholdes, saa stiller jeg mig dog ikke altid og ikke overfor alle Svage paa dette Standpunkt: jeg forlanger, at Arbejderen skal beskyttes ligeoverfor den overmægtige Kapital, og

jeg forlanger ogsaa, at en i og for sig levedygtig men i Øjeblikket haardt betrængt national Industri skal beskyttes ligeoverfor udenlandsk Overmagt. Jeg giver vor store Jurist Jhering Ret, naar han med Hensyn til den absolute Frihandelstheori spottende siger: at Ulvene raabe paa Frihed, forstaar sig af sig selv, men naar ogsaa Faarene gjør det, bevise de kun — at de ere Faar!*) — Dog vil jeg paa ingen Maade fordre et strengt Beskyttelses-system for ethvert Land, der staar tilbage for England i Velstand og Industri-Udvikling. Beskyttelse og Frihandel er for mig slet ikke principielle Spørgsmaal, men underordnede Midler for den økonomiske Therapi eller Diætetik, som kun bør anvendes i maadeholdne Doser, afvxlende og ganske efter Trangen dertil, ligesom Lægen idag foreskriver et blodfortyndende, imorgen et bloddannende Middel, idag *laxantia*, imogen restringerende Midler o. s. v. Den Læge, der sagde: af Princip giver jeg alle Mennesker *restringentia* eller *laxantia*, vilde man betragte som halvt forrykt; — men paa dette Standpunkt staa de principielle Frihandelsmænd, saavelsom de extreme Beskyttelsesmænd, ja Mange, der egenlig ikke ere det, men uden helt at overse Enkelthederne dog ubevidst følge den ene eller den anden Fane. Begge Parter mene medlidende at kunne betragte Den, der 1860 stemte for en Frihandels-Reform, og som nu stemmer for Beskyttelsen, som en karaktersvag, principløs Person. Som om en Læge blev karakterfast, naar han altid foreskrev det samme Lægemedel.

Retfærdigst og mest fordomsfri bliver ogsaa paa dette Omraade Dommen, naar man vender Blikket fra den op-hidsede Nutid og dens dogmatiske Stikord, og ligefrem spørger Historien om, hvad den lærer.

For det fordomsfri Blik viser der sig her to Udviklingsrækker: tilsyneladende fjendtlige Brødre, i Virkeligheden betingende hinanden gjensidigt. Fra den ældste ned til den nyeste Tid viser der sig en uafbrudt Fremskridtskjæde, der bestaar i Følgende: først lader man være med at slaa den Fremmede ihjel; dernæst hører man op med at gjøre ham til Slave; derpaa giver man

*) Syndicus Dr. Barth: Frihandelsmændene ere altsaa Ulve, og Beskyttelsesmændene — Faar! (Munterhed, Modsigelse). Ja, hvis det ikke er Meningen, kan jeg overhovedet ikke finde nogen Mening i Jherings Udtryk.

ham enkelte lavere Rettigheder og man begynder at bytte fredeligt med ham, og tilsidst anerkjender man ham og hans Varer som fuldt ligeberettigede. Det er den ene Side af den økonomiske Historie, og den alene kjender den beundrende Frihandelsmand! Men der er ogsaa en anden Side, og den overser Frihandelsmanden bestandig. Det er en Kjendsgjerning, at dette Fremskridt kun blev fuldbyrdet gennem tallose Kampe, i hvilke de Stammer, Folkeslag, Nationer kom ovenpaa, der ogsaa paa det økonomiske Omraade følte sig som en solidarisk Enhed ligeoverfor Yderverden, og som ogsaa paa dette Omraade lod sig lede af en sej, energisk, ubønhørlig, national Egoisme. Fønikierne og Egypterne, Grækerne og Middelalderens italienske Handelsstater handlede saaledes; de vare seje, forslagne, konsekvente Beskyttelsesmænd og Merkantilister, hvad ogsaa de store evropæiske Stater fra det 16. til det 19. Aarh. vare, hvad Amerikanerne og de engelske Kolonister fremdeles ere. At behandle fremmede Personer og Varer slettere end de nationale, var et Kampmiddel, der benyttedes af alle; — ofte er det blevet misbrugt, og naar det brugtes for ensidigt, naar den fremmede Konkurrence for stærkt udelukkedes, skadede man sig selv derved, eller ødelagde sig maaske endog helt, saaledes som Venetianerne og Spanierne. Men vi se tillige, at jo større og mægtigere Staterne blev, desto mere kunde de for en Tid trænge til i handelspolitisk Henseende at afslutte sig stærkt ligeoverfor Udlandet. Det sikre og sande Fremskridt fandtes altid dér, hvor man forstod i rette Øjeblik og paa rette Sted at vexle mellem Frihandel og Beskyttelse, altsaa dér hvor man saa lidt som muligt blæste disse to lige naturnødvendige Bestræbelser op til et Alt beherskende ubønhørligt System, og dér hvor man var sig bevist, at Fremskridt i Handel og international Arbejdsdeling er ligesaa nødvendigt som national Sammenslutten, national Arbejdsdeling og national Egoisme. Derfor se vi i England, Frankrig, Nordamerika, fremfor Alt i selve Toldforeningen den periodiske Afvexlen af Toldsystemer, (hvilken Afvexling de Doktrinære og de modstaaende Interesse-Grupper altid beklage paa det Dybeste) i Virkeligheden virke til Velsignelse, — i det Mindste forsaavidt Afvexlingen indtraadte i rette Øjeblik og i det rette Omfang. — Ganske vist kan Omvexlingen indtræde for ofte og for skarpt, hvad den nordamerikanske Tarifhistorie viser os. Men

beviser den Kjendsgjerning, at liberale og konservative Ministerier i flere evropæiske Stater afvexle for ofte og for pludseligt, Noget imod den Sætning, at en saadan Afvexling er gavnlig og nødvendig for et frit Folks Regering? Se vi ikke paa alle sociale og politiske Omraader en lignende Vexlen i de herskende Strømninger? Er denne Vexlen ikke en nødvendig Følge af, at de modstaaende og ligeberettigede Interesser efter hinanden maa overtage Ledelsen? Det viser kun en barnlig Naivetet og Mangel paa Kjendskab til Historien, naar man bilder sig ind, at en eller anden liberal eller konservativ, frihandlery eller protektionistisk Sejr betyder Sagens definitive Afgjorelse, saaledes at en Vendenom paa den betraadte Vej aldrig vil indtræde, og saaledes at ingen fremtidig Regering tør afvige fra denne Linje.

Men hvorfor er denne Vexlen nødvendig? og hvorfor gjentager den sig overalt med samme Konsekvens, hos Folk med streng saavel som hos Folk med liberal Tarif? Svaret er klart: i Nutidens Kulturstater arbejder man for to Markeder, det indre og det ydre; det økonomiske Liv hviler paa to Systemer, den nationale og den internationale Arbejdsdeling; det gjælder at forsyne Folket i det nærværende Øjeblik med saa billige og gode Varer som muligt, og det gjælder for Fremtiden at hæve hele den økonomiske Organisation til et højere Trin. Men disse forskellige Maal lade sig ikke altid opnaa paa samme Tid: undertiden maa der lægges mere Eftertryk paa den ene Side, undertiden paa den anden Side, og *vice versa*

Den preussiske Toldtarifs og Toldforeningstarifens hele Historie er kun en Illustration til denne Sandhed. Den Forestilling, at Preussen i det 19. Aarh. altid har været stemt for Frihandelen, er kun en *fable convenue*, som Frihandelspartiet har sat i Gang. Og omvendt har det gammelpreussiske Toldsystem i forrige Aarhundrede heller ikke manglet Strømninger i Frihandelsretning, som nødvendige Tidsforhold havde betinget. Fra 1818 af til Nutiden findes i Toldforeningen fire klart adskilte Epoker:

- 1818—33: Beskyttelsesstrømningen tager til;
- 1833—42: der forlanges Toldnedsættelser;
- 1843—55: Stemningen gaar atter i Retning af Beskyttelse;
- 1860—73: Frihandelen hersker temmelig uindskrænket i Theori og Praxis.

Og nu blæser Vinden atter i modsat Retning! Er dette tilfældigt? Gives der Tilfældigheder paa saadanne Omraader? Kunne disse Svingninger føres tilbage til enkelte Personligheder, til enkelte Ministres Anskuelser? Har det ikke hver Gang været indre nødvendige Aarsager, der betinge Omvexlingen?

. Den franske Handelstraktat af 1862 var i sit Princip fuldstændigt berettiget og gavnlig, om den end i enkelte Tarifsatser maatte gribe fejl, da den jo var kommen i Stand uden alvorlig Undersøgelse. I det Hele befordrede den dog, saavel som de andre Handelstraktater, den internationale Arbejdsdeling, hvilket altid for en Tid er nødvendigt og gavnligt; den gjorde mange Varer billigere, hævede de Industriegrene, som vi mest udmærkede os ved, og bragte Liv i vor Handel og vor Skibsfart. Men en saadan Bevægelse gaar ud over sit Maal, naar Exportindustriene voxe for meget paa en sund national Arbejdsdelings Bekostning, naar Exportindustriene voxe uden at finde ny varigt sikrede Markeder. Handelstraktat-Perioden vxr velsignelsesrig, saalænge den skaffede os ny Markeder. Fra det Øjeblik af da den ikke bragte os mere, da vi i blind Tillid til at andre Lande nok vilde følge os, nedsatte vor Tarif stedse yderligere, — fra det Øjeblik af have vi trængt til mere national Egoisme. I Svindelaarene indtil 1874 kunde man gjøre sig Illusioner i saa Henseende, Velstandens syntes jo almindelig, Exporten og den indenlandske Industri voxede jo, uagtet vi ikke opnaaede Indrømmelser hos andre Nationer. Men da Tilbageslaget kom, maatte det snart vise sig, at vi havde taget fejl. Og nu befinde vi os i samme Stilling som i Fyrerne. Den engelske Konkurrence — fortrængt fra Amerika, sine egne Kolonier, og i alle evropæiske Stater behandlet ugunstigere end i Tyskland — kaster sig først og fremmest over det tyske Marked. Ingen vil gjøre os Indrømmelser; vi have jo heller Intet mere at byde; vi have slidt Handelstraktaterne op; vi kunne først begynde at slutte Handelstraktater igjen, naar en reformeret Tarif nogenlunde har bragt os i samme Stilling som de øvrige evropæiske Kontinentalstater. — Vel maa vi søge at gjøre den almindelige Toldkrig, der forestaar, saa maadeholden som mulig. Men vi maa ruste os. Og derfor mener jeg, at en Kamptoldparagraf*), som

*) Schmoller sigter her til § 5. Se forrige Hefte S. 376. Men han er forøvrigt alt andet end korrekt, naar han sammenligner § 5 i

Østrig og andre Stater allerede have, i en eller anden Form er nødvendig. Vi vilde jo give Afkald paa det vigtigste Magtmiddel i den internationale Handelskamp, naar vi tillod, at Døren blev slaaet i paa Næsen af os, medens vi selv aabne alle Døre og endog højtideligt erklære, at vi ikke ville tillade vor Regering at kaste dem paa Døren, der behandler os nok saa slet. Ved en saadan Handelspolitik vilde vi i det nærværende Øjeblik jo ligefrem opfordre andre Stater til at behandle os slet.

At en noget protektionitisk Tarif med Kamptold vil have betydelige Skyggesider, lader sig ikke benegte. Det vilde være en falsk Taktik at forsøge paa at skjule dem for sig selv og sine Modstandere. Jeg skal da med et Par Ord omtale disse Skyggesider, som man bebrejder den ny Tarif.

1) «En Fordyrelse af mange Varer vil indtræde». — I mange Tilfælde, visselig, dog ofte ikke i saa høj en Grad, som Frihandelsmændene forsikre. Men jeg betragter ikke den momentane Fordyrelse og den dertil sig sluttende mulige Indskrænkning af Forbruget som saa afgjørende, naar der ved de samme Forholdsregler bringes Liv i Foretagelsesaanden, naar den indenlandske Arbejdsdeling og Kapitaldannelse befordres, og naar Arbejdsdygtigheden hæves. Jeg giver Afkald paa en lille Gevinst, paa et vist Forbrug i Nutiden, idet jeg haaber paa en større Gevinst i Fremtiden.

2) «Exportindustrien og Handelen vil lide». — Paa enkelte Punkter tilvisse. Men ogsaa denne Indvending overdrives meget, og man overser, ved hvilke Midler denne Skade kan modarbejdes. Forøvrigt kan jeg sige, at Tysklands Exportchancer for Øjeblikket overhovedet

det tyske Toldlovudkast med § 3 i den østrigske Tariflov. Denne Paragraf er, som Dr. Gensel oplyste under Diskussionen, noget helt Andet. Den østrigske § 3 siger: «Varer, der komme fra Stater, som behandle østrigske Varer ugunstigere end Varer fra andre Stater, skulle kunne belastes med et Tillæg paa 10 Procent.» Efter den tyske § 5 vil Forbundsraadet derimod kunne give Varer fra fremmede Stater, der overhovedet have en eller anden højere Toldsats end Tyskland, et Toldtillæg paa 200 Procent. En lille Forskjel, ikke sandt! Ønsker Forbundsraadet det, kan det, for Exempel, belaste Varer fra Danmark (og alle andre Lande) med et Toldtillæg paa indtil det dobbelte af den tarifmæssige Told, — blot fordi Danmark i sin Tarif har en eller anden Position, der er højere end Tysklands! Hvad siger man til det!

ere meget slette, og først kunne blive gode paa Grundlag af Handelstraktater, forud for hvilke en tysk autonom Tarif maa gaa. I de sidste 20 Aar har Regeringen maaske for meget haft Opmærksomheden rettet paa Exportindustriene; men en ensidig Udvikling af dem har sine Skyggesider, skaffer enkelte større Huse de største Gevinster, medens Arbejderne kun faa en aldeles uregelmæssig Beskæftigelse, den mest uregelmæssige Løn, hvorved den sociale Misfornøjelse stiger. . . . Den hidtidige Tarif opfordrede desuden i det Hele til en ordinær, slet, billig Produktion, til Udførsel af Raaprodukter og ordinære Varer, hvilken Udførsel betaler sig mindre godt, kort sagt: til en Stilling i Verdenshandelen, der stemmede med vor Teknik og vore Forhold i Trediveerne og Fyrerne, men som ikke mere passer sig for os. Vi maa opgive Motto'et «billig og slet», gaa over til en højere Teknik, mere smagsfulde Former, finere Produkter, til Udførsel af forarbejdede Produkter, og — hertil vil en midlertidig Beskyttelsestarif med mere rationelle Told-satser hjælpe.

3) «Beskyttelsen vil kun nytte Enkelte, dem, der gjøre mest Spræl». — Jeg beklager, at mange Agitationer gaa for vidt; men det ligger i den offentlige Diskussion, Pressefrihedens Natur, ligesom den Kjendsgjerning, at enhver politisk Forholdsregel nærmest gavner nogle Enkelte, ligger i de menneskelige Forholds Natur. Har maaske Aktieloven af 1870 gavnet alle 40 Millioner Ty-skere lige meget? Medvirkede mægtige Interesser ikke ogsaa ved denne Lovs Tilvejebringelse? Bag alle store politiske Bevægelser staar jo Interessernes Drivhjul. Den Fordring, at en politisk Forholdsregel ikke maa gavne Enkelte mere end alle Andre, skyder langt udover Maalet. . . .

4) «Beskyttelsen kan ikke afhjælpe Krisen; Aarsagen til den er en Overproduktion paa vort eget Marked; kun ny Afsætningsveje til Udlandet kunne hjælpe os». — Dette er tildels ganske rigtigt. Hvor der er en virkelig Overproduktion, maa den indskrænkes, eller der maa findes ny Markeder . . . Men . . . en reformeret Tarif vil dog i mange Retninger bidrage til at hæve den industrielle Virksomhed.

Endelig maa nævnes en socialpolitisk Fordel, som en reformeret Tarif vil have. Gjennemførelsen af Fabrik-lovgivningen og dens successive Forbedring er umulig,

hvor der findes fuldstændig Frihandel; den absolute Frihandel tvinger til at trykke Lønnen ned til at blive en Hungerløn. . . . Lad os række Fabrikanterne Haanden, lad os give dem nogen Beskyttelse, — og lad os saa ogsaa vente, at de ville indtage en anden Holdning i det sociale Spørgsmaal, at de i større Omfang ville sørge for deres Arbejdere, at de ville udfolde mere Iver for at hæve Arbejdernes Kaar.

Og nu kommer jeg da til den Resolution, som jeg anbefaler Forsamlingen at antage:

«I Betragtning af, at Bestræbelserne for at slutte Handelstraktater, der vilde aabne den tyske Industri nye Markeder, i Øjeblikket paa Grund af den handels-politiske Situation ere haabløse,

i Betragtning af, at en Toldforhøjelse enten alt har fundet Sted eller er forestaaende i samtlige Kulturstater med Undtagelse af England,

i Betragtning af, at en Forhøjelse af endel finansielt vigtige Toldsatser dog i ethvert Fald er nødvendig for at stille Rigets Finanser paa et selvstændigt Grundlag, —

udtaler Foreningen for Socialpolitik sig for en moderat Tarifreform i finanspolitisk og beskyttende Retning, og for Regeringens Bemyndigelse til yderligere at forhøje Tolden med et vist Beløb ligeoverfor de Stater, der behandle tyske Varer særligt ufordelagtigt.»

Jeg betoner her Ordet «moderat», fordi enkelte Sættelser i Forbundsraadets Tarif dog forekomme mig at gaa for vidt. En for vidt gaaende protektionistisk Sejr vilde i alle Retninger være skadelig. Den vilde heller ikke kunne holde sig, kun en maadeholden Beskyttelsessejr garanterer os de i 1879 indførte Toldsatser for en Række af Aar. Og et vist Antal Aar maa vi nødvendigvis mindst have dem. Kun naar vi fastholde dem i en vis Tid, kunne vi ved Hjælp af dem opnaa internationale Toldoverenskomster, der ville sikre virkelig Gjensidighed, samt sikre Udviklingen af en international Fabriklovgivning, og varigt aabne os fremmede Markeder.

Nogle personlige Bemærkninger om, at det havde været behageligere at blive i Studereværelset end at holde et Foredrag om et Spørgsmaal, hvor et exakt videnskabeligt Bevis ikke er muligt, hvor almindelige Forestillinger, Principer etc. tilsidst ere afgjørende; — nogle Udbrud

om, det Ubehagelige i at komme i Collision med tidligere Venner og at udsætte sig for Underlægning af lave Motiver; — og endelig de sædvanlige højtravende Talemaader om Sankt Bismarck, i hvis Haand vi trygt kunne lægge vor Skjæbne, dannede Slutningen paa det Schmoller'ske Foredrag. Det gjorde Lykke! Thi det er, hvad man i Tyskland forstaar ved «aandrigt». Det ser Sagen fra et mere ophøjet Standpunkt end det sædvanlige. Det hviler paa den Grundbetragtning, at det social-økonomiske Liv svinger frem og tilbage mellem Frihedens og Tvangens Princip. Det gør gjældende, at Staterne afvexlende bør bruge Frihandel og Beskyttelse. Og det udtaler den Anskuelse, at nu er det rette Øjeblik kommet, da Tyskland bør ombytte Frihandel mod Beskyttelse.

«Aandriheden» gjorde, som sagt, Lykke; — det vil sige hos en Del af Forsamlingen. En anden Del smagte den ikke ret. Fra den Side blev der fremsat en Række af Indvendinger mod det Hele og det Enkelte, mod Principerne og deres Anvendelse i det specielle Tilfælde, mod Præmisserne og Konklusionen. Navnlig kunde selv de, der vare villige til at acceptere Udgangspunktet, umuligt give Taleren Ret i, at — fordi man indtil nu har haft en vis Frihandel — skal man netop i dette Øjeblik vende tilbage til Beskyttelsen!

Hvad havde Schmoller at svare til Indvendingerne? Hans Svar faldt unægtelig lidt mere spagfærdigt ud end det «aandrige» Indledningsforedrag.

«Man har,» omtrent saaledes lød hans Svar, «indvendt endel imod mit Foredrag. Det Meste er Specialiteter, og derpaa kan jeg nu ikke indlade mig. Min Ven Professor Held har rigtignok fremsat Indvendinger, der ere rent principielle, — men paa dem kan jeg

heller ikke indlade mig! Til Syvende og sidst tror jeg forresten, at der ikke findes videre væsentlige Differencer mellem mig og mine Frihandels-Modstandere.»

Hans Svar var altsaa nærmest det, — at han ikke vilde svare! Ikke engang Professor Held, hvis Opposition dog — som Schmoller udtrykkeligt indrømmede — holdt sig til det rent Principielle.

Prof. Held kunde ikke give Schmoller Ret i den Betragtning, at den toldpolitiske Lovgivning bør svinge frem og tilbage mellem Frihandel og Beskyttelse. Og en Opposition i denne Retning fra ham havde saa megen mere Interesse, som han jo netop meget stærkt anerkjender Tvang og Frihed, Socialisme og Individualisme, som ligeberettigede Principer. *)

Held er ligesom Schmoller «en Modstander af at afgjøre saadanne Spørgsmaal som Toldspørgsmaalet ved almindelige saakaldte Principer, der let blive til Fraser. Schmoller har Ret i, at de bør afgjøres efter en nøje Undersøgelse af de foreliggende Kjendsgjæringer og paa Basis af historiske Betragtninger. Og jeg mener, ligesom Schmoller, at al historisk Erfaring lærer, at Statshjælp undertiden er nødvendig for at beskytte den Svage. Men — Schmollers historisk-filosofiske Opfattelse kan jeg ikke tiltræde. Ganske vist findes der altid to Principer, der kæmpe med hinanden om Herredømmet: det Princip, at den individuelle Handlekraft faar Lov til frit at udfolde sig, — og det Princip, at Staten, Samfundet ordner og sammentvinger de enkelte Kræfter. Disse Principer ville bestandigt kæmpe med hinanden, og snart vil det ene,

*) Jfr. Artiklen om Held's «Socialisme, Socialdemokrati og Socialpolitik», *Nationalekon. Tidsskrift* XI, 305.

snart det andet have Overmagten. Paa samme Maade afvexle Krig og Fred bestandigt; men: Formerne for Fortidens Krigsførelse og for Nutidens Krigsførelse afvexle ikke med hverandre; vi iføre os ikke mere Fortidens Panserrustninger. Ligesom Krig og Fred altid have og altid ville afvexle med hinanden, saaledes vil snart Statsmagts Princip snart den individuelle Friheds Princip afvexlende være det mægtigste. Men: ligesom Krigsførelsens aflagte Former ikke vende tilbage, saaledes behøve Statsmagts gamle Former, hvad enten de hedde Beskyttelsestold eller noget andet, heller ikke at vende tilbage. Historien lærer: at visse Former, i hvilke et Princip gjør sig gjældende, kunne ja maa dø bort, omend selve Principet fremdeles lever.»

Ogsaa andre Indvendinger fremkom fra Held, — saaledes den, at Beskyttelsestolden netop ikke er nogen Beskyttelse for de Svage! Men Hosedsagen for ham var dog at vise Taabeligheden i den Tro, at Frihandel og Beskyttelse nødvendigvis maa afløse hinanden som Dag og Nat. Frihedens og Tvangens Principer skifte med hinanden; men at paastaa, at den Tvangsform, der hedder Told, kun kan forsvinde, som Solen bag Skyen, for snart at vise sig igjen, — er en Taabelighed. Og indrømmer man, at Tvangsformerne ikke kunne leve evigt — selv Schmoller kunde og turde ikke bestride denne selvindlysende Sætning, — saa tager man med det Samme Grundvolden bort for hele den Schmoller'ske Bygning.

Da nu hertil kommer, at Schmoller ikke engang kan siges at have forsøgt at bevise, at Beskyttelsen vil gavne Tyskland, saa behøvede vi i Virkeligheden ikke at opholde os længere ved ham. Til Overflod skulle vi dog endnu

pille et Par Smaating ud af den socialpolitiske Forenings Forhandlinger.

Schmoller accentuerede gjentagende den «nationale Egoismes» Betydning og Nødvendighed. Som om Frihandelsmændene ikke i endnu højere Grad end Beskyttelsesmændene søge at værne om den nationale Interesse! Syndicus Dr. Barth: «Prof Schmoller har med stor Emfase skudt «den nationale Egoisme» i Forgrunden. Det er et af de mest yndede Stikord, og det har altid spillet en stor Rolle i den hele Beskyttelsesbevægelse. Man søger bestandigt at fremstille Frihandelspartiet som et rent utopisk Samfund, der kun sværmer for Kosmopolitisme og mangler alt Begreb om, hvad der gavner Nationen. Men Frihandelspartiet holder saa godt som Nogen paa Nationalegoismen; kun opfatter det den anderledes end Beskyttelsespartiet. Frihandelspartiet ønsker ikke, at enkelte Grupperes Interesser opfattes som den nationale Interesse; det vil ikke tillade, at enkelte Interessegrupper bestemme hele Nationens Politik; — det vil have, at Totalinteressen skal være den bestemmende. Det er Forskjellen!»

Schmoller udmalte fremdeles, at i samme Grad som Fabrikherrene fik mere Toldbeskyttelse, i samme Grad vilde de blive mere elskværdige mod deres Arbejdere. Paa dette Sted lød der et «Aha!», som antoges at komme fra den bekjendte berlinske Kjøbmand F. C. Philippson. Det blev taget ham meget ilde op, og han blev nødt til at give en Forklaring. «Naar jeg,» svarede han, «har raabt «Aha», saa var det ingenlunde min Mening at bestride, at Arbejdsgiverne, ledede af en fuldt berettiget Egoisme, havde indrettet Arbejderboliger og Sligt. Mit «Aha» gjaldt noget ganske Andet, nemlig Beskyttelses-

mændenes Paastand, at Beskyttelsestold vilde sætte dem i Stand til at betale Arbejderne højere Løn. Dette benægter jeg paa det Bestemteste. Arbejdsmarkedet styres af Tilbud og Efterspørgsel, og de Herrer kunne tjene, hvor meget de ville, og smykke deres Aktier med nok saa store Devidender, — saalænge der ikke er Mangel paa Arbejdere, betale de ikke deres Arbejdere en Skilling mere! (Meget rigtigt, — Modsigelse — Fy!) Ja, saadan er det, om De saa raabe nok saa meget «Fy!» Erfaringen viser det.» — Men med denne Forklaring var Sagen dog ikke færdig: Kommerceraad Baare (Bochum) udtalte i Diskussionens Løb, hvor dybt han havde følt sig saaret ved Hr. Philipsons Bemærkninger. De Industridrivende vilde sikkert betale deres Arbejdere højere Løn, — naar de blot kunde. Men «hidtil have vi desværre ikke haft Midler i Hænde til at skaffe Folkene den saakaldte «menneskeværdige Tilværelse»».

Ogsaa med Hensyn til Kamptoldspørgsmaalet, Spørgsmaalet om Afslutning af Handelstraktater, den lille Industris Betydning i Modsætning til den stores etc. etc. blev Schmoller imødegaaet. Alligevel sluttede et Flertal af Forsamlingen sig til den af ham foreslaaede Resolution (kun forsynet med et temmeligt ubetydeligt Tillæg om Syge- og Pensionskasser for Arbejderne). — Af Forhandlingerne om Tarifens enkelte Positioner skulle vi, under Forbehold af senere at komme tilbage til dem, idag kun anføre, at et lille Flertal udalte sig imod Korntolden. Forøvrigt tillægge vi ikke disse Afstemninger, hverken dem der gik Frihandelsmændene, eller dem der gik Beskyttelsesmændene imod, nogen Vægt. Gjennemgaa vi Afstemningslisten finde vi blandt dem, der stemte imod Gensels Frihandelsudtalelser, kun 2, to, Navne, der kunne

overraske os. Det ene Navn er: Schmoller, Professor i Strassburg; det andet er: Knapp, Professor i Strassburg. Prof. Knapp, der ellers skal være en dygtig Mand, viste sig som en god Kammerat. Men han udtalte sig ikke, saa man fik ikke at vide, om han, foruden af personlige, har ladet sig bestemme af saglige Grunde til at følge den Mand, han daglig arbejder sammen med. De andre Navne paa Beskyttelsessiden ere enten ubekjendte Størrelser eller Fabrikanter, Industridrivende og saadanne Folk, som ere privat interesserede i Toldbeskyttelsen.

1/7.

A. P.

Efterskrift.

Under 30. Maj 1879 udkom •Lov om foreløbig Indførelse af Ændringer i Toldtarifen•. Denne saakaldte Afspærringslov, •Sperrgesetz•, bemyndigede Rigskansleren til at udstede Bekjendtgørelser, ifølge hvilke Tolden strax maatte opkræves med de Satser, som af Rigsdagen var blevne vedtagne ved anden Behandling af Toldudkastet, forsaavidt angaar Positionerne 6 a (Jern), 25 (Konsumtibilier) og 29 (Petroleum) [Se forrige Hefte S. 378—79]. I Overensstemmelse med denne Lov udstedte Rigskansleren d. 31. Maj en Bekjendtgørelse, ifølge hvilken det hidtil toldfri Raajern fra den nævnte Dato blev belastet med en Told paa 1 M. pr. 100 Kilogr. Og efter at Rigsdagen for faa Dage siden har vedtaget Konsumtibilie- og Petroleumspositionen samt Tobaksskatteloven ved anden Behandling, er der udkommet Bekjendtgørelser, ifølge hvilke de ny Toldafgifter paa Brændevin, Arrak, Rom, Eddike, Kaffe, The, Vin, Most, Petroleum og Tobak strax skulle opkræves. — I sin Helhed vil Toldtarifen træde i Kraft fra 1. Januar n.A. Om dens endelige Vedtagelse ventes der hvert Øjeblik Efterretning. Dørom næste Gang.

10/7.